

Innhold

Forord	11	Avslutning	45
Introduksjon: Sosialt arbeid	13	Kunnskapsspørsmål	45
Kapittel 1		Refleksjonsoppgaver	46
Hva er sosialt arbeid?	19	Kapittel 3	
<i>Berit Berg, Ingunn T. Ellingsen, Irene Levin</i>		Det sosiale i sosialt arbeid	47
<i>og Lise Cecilie Kleppe</i>		<i>Ingunn T. Ellingsen og Irene Levin</i>	
Kunnskap, ferdigheter og verdier	20	Hva er sosiale problemer?	47
Sosialt arbeid i praksis	22	Å definere sosiale problemer	49
Sosialarbeiderens oppgave	23	Subjektive definisjoner	50
Individ og samfunn	25	Samfunnsstrukturers innvirkning	51
Sosialt arbeid i en samfunnsmessig		Å analysere sosiale problemer	52
og global kontekst	26	Behovet for tolknings- og	
Globalisering og et flerkulturelt		handlingsredskap	
samfunn	27	i møte med sosiale problemer	53
Høyere levealder og flere eldre		Det sosiale i et historisk perspektiv	53
i befolkningen	28	England: Boligarbeid, veldedighet	
Teknologisk utvikling	28	og settlement	54
Nye reformer for å møte nye		USA: To retninger i fagets utvikling	55
utfordringer	29	Jane Addams og Hull House	56
Makt, sosial ulikhet og kjønn	30	Mary Richmond og Charity	
Livsjanser og sosial mobilitet	31	Organization Society	57
Et velferdsstatlig prinsipp om like-		Betydningen av det sosiale	57
verdige tjenester	33	Tyskland: Utvikling av sosialt arbeids	
Avslutning	34	utdanning	58
Kunnskapsspørsmål	34	Norge: Sosialt arbeid i en velferds-	
Refleksjonsoppgaver	35	statlig ramme	60
Kapittel 2		Pre-profesjonalisering	60
Sosialt arbeid som spenningsfelt	36	Profesjonalisering	61
<i>Irene Levin</i>		Avslutning – den sosiale arven til	
Individ og samfunn	37	sosialt arbeid	62
Teori og praksis	39	Kunnskapsspørsmål	63
Hjelp og kontroll	40	Refleksjonsoppgaver	64
Makt	42		
Spenningsfeltene som tolknings- og			
handlingsredskap	43		

Kapittel 4

Velferdsstatens sikkerhetsnett	65
<i>Berit Berg</i>	
Den nordiske velferdsmodellen	66
Sosialt arbeid og velferdsfor- valtningen	67
Rammebetingelser – tvangstrøye eller handlingsrom?	68
Rettighetsfesting eller skjønnsbaserte ytelser og tjenester?	69
En felles arbeids- og velferds- forvaltning	70
Nav-reformen	70
Nav i et organisasjonsperspektiv	72
Frustrasjon, misnøye og interesse- konflikter	73
Utvikling av en felles kultur	74
«Street Level Bureaucracy»	76
Avslutning	78
Kunnskapsspørsmål	79
Refleksjonsoppgaver	79

Kapittel 5

Verdiers betydning for vår forståelse og vår handling	80
<i>Solveig Botnen Eide og Siv Oltedal</i>	
Verdier – hva snakker vi om?	80
Verdier – prinsipper – normer – regler	82
Velferdsstatens verdier	83
Å ha, å elske og å være	84
Verdier i utøvelse av sosialt arbeid	85
Omsorgs- og rettferdighetsprinsipp i møte med brukeren	87
Sosialarbeideren som verdibevisst aktør	88
Når verdiene ikke er felles	90
Yrkesetikk	91
Avslutning – Verdier preger både forståelse og handling i sosialt arbeid	95
Kunnskapsspørsmål	96
Refleksjonsoppgaver	96

Kapittel 6

Anerkjennelse, myndiggjøring og brukermedvirkning	97
<i>Ingunn T. Ellingsen og Nina Schiøll Skjefstad</i>	
Begreper som idealer	97
Anerkjennelse	98
Ulike former for anerkjennelse	99
Anerkjennelse og krenkelse	100
Anerkjennelse, hjelp og kontroll	102
Myndiggjøring	103
Myndiggjøring som prosess og mål	104
Myndiggjøring i praksis	105
Brukermedvirkning	106
Hindringer for brukermedvirkning	107
Brukermedvirkning – et relasjonelt begrep	109
Avslutning	110
Kunnskapsspørsmål	111
Refleksjonsoppgaver	111

Kapittel 7

Relasjoner i sosialt arbeid	112
<i>Irene Levin og Ingunn T. Ellingsen</i>	
I, med og gjennom relasjoner	112
I relasjoner	113
Med relasjoner	113
Gjennom relasjoner	115
Min oppfatning og din oppfatning av relasjonen	116
Å ta den andres perspektiv	117
Å ta den andres rolle – bruker- perspektiv	118
Subjekt og objekt – deltaker og tilskuer	119
Livsverden og systemverden	120
Hvilken betydning har kjønn for relasjonene?	121
Avslutning – relasjonskompetanse	123
Kunnskapsspørsmål	124
Refleksjonsoppgaver	124

Kapittel 8**Kunnskap i sosialt arbeid** 125*Lise Cecilie Kleppe*

Kunnskap i sosialt arbeid – fra kunnskap til ulike kunnskapsformer	126
Påstandskunnskap	127
Praksiskunnskap	128
Taus kunnskap	129
Teorier – modeller – metoder	131
Modeller i sosialt arbeid	132
Metoder i sosialt arbeid	134
Individuelt sosialt arbeid	135
Sosialt gruppearbeid	135
Administrasjon og planlegging	136
Samfunnsarbeid	136
Avslutning	137
Kunnskapsspørsmål	137
Refleksjonsoppgaver	138

Kapittel 9**Sosialfaglig kompetanse** 139*Lise Cecilie Kleppe*

Kompetanse – hva er det?	139
Skikkethet	140
Sosialfaglig kompetanse – personlig og profesjonell	141
Sosialfaglig kompetanse – organisasjonskompetanse	142
Kompetanse – kunnskap integrert i erfaring	144
Kompetanse og ferdigheter i sosialt arbeid	146
Analytisk ferdigheter	146
Samhandlings- og relasjonsferdigheter	148
Tillit	148
Det personlige	149
Byråkratiske ferdigheter	150
Koordinerings- og samhandlingskompetanse	151
Avslutning	152
Kunnskapsspørsmål	153
Refleksjonsoppgaver	153

Kapittel 10**Tverrprofesjonelt samarbeid i sosialt arbeid** 154*Elisabeth Willumsen*

Hvordan kan vi tilnærme oss fenomenet samarbeid?	155
Uniprofesjonelt og interprofesjonelt nivå	157
Interprofesjonelt samarbeid	157
Andre aktører i samarbeidet	159
Tverretatlig samarbeid	159
Kjennetegn ved samarbeidsprosessen	161
Integrering av kompetanse	161
Integrering av tjenester	162
Altruisme og revir	163
Sosialarbeideren som leder av samarbeid	165
Tverrprofesjonelt samarbeid – mulighet eller trussel for sosialarbeidere?	166
Fremtidsperspektiver	167
Sosialt arbeid, samhandling og innovasjon	168
Avslutning	169
Kunnskapsspørsmål	170
Refleksjonsoppgaver	170

Kapittel 11**Skjønnsutøvelse i velferdsorganisasjoner** 171*Inger Oterholm*

Begrepet skjønn	172
Skjønn og dømmekraft	172
Forholdet mellom regler og skjønn	173
Skjønnsutøvelsens grunnlag	174
Praktisk kunnskap	174
Etisk kunnskap	175
Skjønn og teoretisk kunnskap	176
Skjønn og forskningsbasert kunnskap	176
Brukerens kunnskap	177
Organisasjonsmessige betingelser for skjønnsutøvelsen	178
Å være kritisk til eget skjønn	179
Menneskelige begrensninger i resonneringsprosesser	180
Krav til begrunnelse	180

Hvordan sikre best mulig skjønns- utøvelse?	181	Kunnskapsspørsmål	209
Avslutning.	182	Refleksjonsspørsmål:	209
Kunnskapsspørsmål	183	Kapittel 14	
Refleksjonsoppgaver	183	Risikohåndtering i sosialt arbeid	210
Kapittel 12		<i>Ingunn T. Ellingsen og Bjørn Ivar Kruke</i>	
Erfaringsbasert kunnskap og refleksiv praksis.	184	Risiko og usikkerhet	211
<i>Bente Heggem Kojan og Anita Skårstad Storhaug</i>		Økt fokus på risiko i sosialt arbeid . . .	212
Kunnskap og praksis	184	Med formål å sikre	213
Utfordringer ved å bruke		Avveininger i risikoforebyggende	
kunnskap i praksis	185	sosialt arbeid	214
Kritisk refleksjon	186	Intuitiv og analytisk resonnering	215
Fooks tilnærming til kritisk		Intuitiv resonnering.	216
refleksjon	188	Analytisk resonnering	216
Mattsons bidrag: Tydeliggjøring		Utfordringer ved analytisk og	
av interseksjonell makt	189	intuitiv resonnering	217
En modell for systematisk kritisk		Med fokus på egen sikkerhet	218
refleksjon	190	Usikkerhet, sannsynlighet og	
Forklaring av modellen	190	konsekvens	220
Modellens muligheter og		Avslutning.	222
begrensninger	193	Kunnskapsspørsmål	226
Avslutning.	194	Refleksjonsspørsmål	226
Kunnskapsspørsmål	194	Kapittel 15	
Refleksjonsoppgaver	195	Sosiale forskjeller, avvik og samfunn . . .	227
Kapittel 13		<i>Jan Tøssebro og Berit Berg</i>	
Evidensbasert sosialt arbeid	196	Stigma og sosial samhandling	228
<i>Per Arne Rød</i>		Negativ verdsetting eller	
Den medisinske ideen om evidens- basert praksis	197	ekskluderende mekanismer	229
Evidensbasert forskning	198	Nære relasjoner og korte møter . . .	230
Evidensbasert forskning og praksis		Fortelle eller skjule	230
i sosialt arbeid	200	Stemplingsteorien – om utviklingen	
Evidens og kunnskapsbasert		av avvik	231
praksis.	202	Primære og sekundære avvik	232
Evidens og skjønn	203	Institusjonsavvikling.	232
Et eksempel på evidensbasert		Normalisering, stempling og	
praksis.	204	stigma	233
Trenger vi tettere kobling mellom		Avvik og avskrekking – sosial kontroll	
forskning og praksis i sosialt arbeid? .	205	med andre	234
Evidens og legitimitet	206	Samfunnets forsvarslinjer	235
Kritikkens hovedpunkter	207	Uføretrygden	236
Avslutning.	208	Den mørke siden av sosial kontroll	236
		Hvordan samfunnsstrukturer og	
		ulikhet skaper avvik	237
		Avvik og ulikhet – konkurranse- systemets bakside	237

Avvik som veid inn i makt- og samfunnsstrukturer	238
Avvik i en samfunnsskapt virkelighet .	240
Avslutning.	242
Kunnskapsspørsmål	242
Refleksjonsoppgaver	243

Kapittel 16

Velferd og migrasjon – sosialt arbeid

i et flerkulturelt samfunn.

Berit Berg

Et flerkulturelt samfunn	244
Innvandrerbefolkningen i Norge . .	245
Innvandring, utvandring, migrasjon	246
Når livsgrunnet svikter	248
«Illegale innvandrere» eller mennesker i nød?	249
Krig, flukt og forfølgelse	249
Integrering, inkludering, mangfold . .	250
Integreringsutfordringer.	252
Kvalifisering som virkemiddel i integreringsarbeidet	253
Vi og dem, oss og de andre	254
Likeverdige offentlige tjenester . . .	255
Bruk av tolk	256
Når språk blir en hindring	257
Avslutning.	258
Kunnskapsspørsmål	258
Refleksjonsoppgaver	258

Kapittel 17

Barnevernets utfordringer i møte

med media

Helga Johannesdottir

Perspektivskifte i fremstillingen av barnevernet?	260
Hva handler konfliktene mellom media og barnevern om?	262
Roller og samfunnsoppdrag	264
Barnevernstjenesten	264
Journalistikk	265
Likheter og forskjeller mellom barnevernsarbeidere og journalister.	266

Hvordan kan barnevernet forholde seg til media på en fruktbar måte? . . .	267
Hvorfor er barnevernsarbeiderne tause?	268
Avslutning.	269
Kunnskapsspørsmål	271
Refleksjonsoppgaver	271

Kapittel 18

Velferdsteknologi i sosialt arbeid

– muligheter og utfordringer

Ingunn Moser og Gunnar Michelsen

Velferdsteknologi.	274
Teknologiens utvikling og rolle i velferdsstatens tjenester.	276
Teknologiens janusansikt	277
Teknologi som helse- og sosialpolitisk virkemiddel	278
Velferdsteknologi som løsning på (sosial)politiske spørsmål?	279
Eksempler på «teknologisk tiltaksarbeid»	280
Avslutning – velferdsteknologi og brukermedvirkning	282
Kunnskapsspørsmål	283
Refleksjonsoppgaver	283

Kapittel 19

Internasjonalt sosialt arbeid i

globaliseringens tid

Gurid Aga Askeland

Folkevandringer før og nå	285
Globalisering – hva er det og hvilke konsekvenser får det?	286
Internasjonale organisasjoner og institusjoner	287
Teknologisk utvikling	287
Internasjonalt sosialt arbeid	288
Sosialt arbeid – gjenkjennelig og ulikt	289
Grenseoverskridende problemer – lokale konsekvenser	290
Internasjonal påvirkning og lokal virkelighet	291
Organisering av arbeidet.	293
Sosialt utviklingsarbeid	294

Politisk påvirkningsarbeid.	296	Migrasjon og integrering.	309
Avslutning.	296	Majoritet, minoritet og	
Kunnskapsspørsmål.	298	maktrelasjoner.	310
Refleksjonsoppgaver	298	Migrasjon som utfordring for	
Kapittel 20		sosialt arbeid	310
Utfordringer for sosialt arbeid i dag . . .	299	Samfunnsfloker og umedgjørliche	
<i>Elisabeth Brodtkorb og Marianne Rugkåsa</i>		problemer.	311
Velferdsstaten i Norge	300	Umedgjørliche problemer som	
Sosialt arbeid og velferdsstaten. . . .	301	utfordring i sosialt arbeid	312
Arbeid og aktivering	302	Avslutning – mellom individ og	
Aktiveringspolitikk.	303	system	312
Aktiveringspolitikk som		Kunnskapsspørsmål	313
utfordring for sosialt arbeid	304	Refleksjonsoppgaver	313
Individualisering	305	Referanser	314
Individualisering av tjenester	306	Om redaktørene	333
Individualisering som utfordring		Om forfatterne	334
for sosialt arbeid	306	Stikkord	335
Fattigdom	307		
Fattigdom som utfordring for			
sosialt arbeid	308		

Forord

Utgangspunktet for denne boka er at mange har etterlyst en grunnbok i sosialt arbeid – en bok som både tar for seg grunnlagstenkningen og samtidig ser på hva som kjennetegner forståelsen og utøvelsen av sosialt arbeid i Norge i dag. Ambisjonen med boka *Sosialt arbeid* har vært å skrive en slik grunnbok, der vi tar fagets hundreårige historie med inn i dagens og morgendagens samfunn.

I denne boka henvender vi oss både til den unge sosialarbeiderstudenten, men også til den erfarne sosialarbeider. Vi ønsker å rette blikket fremover samtidig som vi tar med oss grunnlagstenkningen og historien fra fagets opprinnelse. Boka gir en innføring i sosialt arbeids teori og metode og setter faget inn i en samfunnsmessig ramme. Vi ser sosialt arbeid som et samfunnsvitenskapelig fag med en praksiskomponent, der teori og praksis utfyller hverandre. Sosialt arbeid som fag er med andre ord både en profesjon og en akademisk disiplin. Sosialt arbeid foregår på mange arenaer og forholder seg til

mennesker i ulike situasjoner. En rød tråd i boka er det sosiale i sosialt arbeid, og i boka presenteres hvordan sosiale grunnverdier kan tas i bruk og omsettes i praktisk handling i møte med ulike brukergrupper.

Arbeidet med boka har gått over flere år og har vært utført i ulike faser. Vi vil spesielt takke Gurid Aga Askeland, Solveig Botnen Eide, Siv Oltedal og Per Arne Rød for deres arbeid i en tidlig fase av boka. De inngår i gruppen av i alt 20 forfattere som har bidratt til bokas endelige versjon. Forfatterne er valgt ut fordi de representerer forskjellige deler av det sosiale arbeidet og fordi de har utmerket seg som kunnskapsbærere på ulike områder. Vi vil rette en stor takk til alle bidragsytere i boka, som gjennom sin kunnskap har evnet å formidle viktige sider ved faget. En stor takk også til forlagsredaktør Wenche Bjørnebekk, som hele tiden har hatt tro på prosjektet og som både har hatt et fagkritisk blikk og vært en redaksjonell støttespiller gjennom arbeidet med boka.

April 2015

Ingunn T. Ellingsen, Irene Levin, Berit Berg og Lise Cecilie Kleppe